

Økokrim og gråsoner

Forfatter: Kalle Moene og Tina Søreide

- **Publiseringsdato: Jan 14, 2016 9:43 PM**
- **Sist oppdatert: Jan 14, 2016 9:43 PM**

I en verden med stadig mer fleksibel lovlydighet trenger vi en sterk økonomisk påtalemyndighet.

Årvåkenhet overfor økonomisk kriminalitet påvirkes av andres holdninger, formelle regler og ikke minst av hvordan reglene håndheves. Korrupsjon står i en særstilling – ikke bare fordi det er så mange gråsoner, eller fordi korrupsjon går sammen med mange andre typer lovbrudd. Korrupsjon står i en særstilling fordi staten er en del av problemet som den selv skal løse. Hvor godt staten klarer oppgaven er en test på statens legitimitet.

I det siste har vi sett nærmere på hvordan korrupsjonsreglene ser ut i ulike land og hvordan de håndheves. Demokratiske land har faktisk svært like regler mot korrupsjon. De har lignende konstitusjonelle «checks and balances». De har uavhengig rettssystemer, inhabilitetsregler, innsynsregler, innkjøpsregler, konkurranseregler, ombudsmannsordninger og uavhengig presse. I alle fall på papiret. De store forskjellene kommer til syne i hvordan reglene praktiseres og håndheves. Små forskjeller her kan lede til store forskjeller i innslaget av korrupsjon og svindel. Hvorvidt et land har effektive strafferettssystemer ser ut til å være avgjørende for den faktiske kontrollen.

Det er i lys av dette vi må vurdere situasjonen for Økokrim. Er den norske påtalemyndigheten sterk nok til å holde korrupsjonsutfordringene i sjakk? Den store tilliten nordmenn viser egne institusjoner, politikere og næringslivsfolk kan misbrukes. Samfunnet endrer seg, næringslivet konkurrerer under stadig nye betingelser og nye rom for fleksibel lovlydighet oppstår. Hva skal til for å sikre en sterk påtalemyndighet?

Lovhjemmel for å holde de involverte ansvarlige er en selvsagt betingelse. Videre trengs det ressurser for å håndheve reglene. Internasjonale korrupsjonssaker er blitt mer krevende. Ulovlighetene holdes skjult, ofte hjulpet av hemmelighold i finansbransjen. De som kunne sagt ifra, er gjerne bedre tjent med å holde munn. Den gjennomsnittlige lengden for straffeprosess av utenlandssaker øker for hvert år. I OECD-landene er den oppe i åtte år. Yara-saken inngår i rekken av omfattende saker med etterforskningssamarbeid i 13 land.

I denne situasjonen bør avisoppslagene om Økokrims begredelige ressursituasjon være et varsko. De ansatte kan vanskelig foreta etterforskning som krever utstrakt reisevirksomhet. Økokrim kan ikke hyre eksterne eksperter. Og faren er stor for at en ny Yara-sak i dag ville måtte passere uten skikkelig etterforskning.

Ressursbegrensninger kommer gjerne til uttrykk som mangelfull kompetanse, noe vi så påstander om i Transocean-saken. Den begynte med et påstått skattetap på flere milliarder. Etter tap for Økokrim i første runde, ble saken kuttet i omfang og anket – og deretter trukket helt, etter at statsadvokaten var tatt av saken. Men det å få redusert et saksomfang eller bli kvitt en dyktig aktor er vel noe forsvarsadvokater har prøvd på til alle tider. Fikk de gjennomslag her, eller handlet det om kompetanse?

Denne og flere andre saker viser at det koster å få testet grensen mellom rett og galt i rettssystemet. Den naturlige vegringen som nå følger for dem som vurderer å ta på seg ansvaret for å føre komplekse næringslivsrelaterte straffesaker for retten, kan se ut til å være til fordel primært for dem som er tjent med at gråsonene beholdes.

Ressurs- og kompetansebegrensninger henger sammen med hvordan vi sikrer påtalemyndighetens frihet og posisjon for å kunne straffeforfølge selv innflytelsesrike personer og sterke bedrifter. En påtalemyndighet må få fungere uavhengig. Mektige aktører skal ikke kunne sikre egen vinning ved å hindre at en sak etterforskes. Dette er en stor utfordring i mange land. Et justisdepartement kan ha sterk påvirkning på påtalemyndigheten gjennom instruksjer, budsjettbestemmelser og rekruttering av ledere. I praksis kan påtalemyndigheten være under direkte kontroll i utøvelsen av sitt mandat, selv om den formelt fungerer uavhengig av sine politiske overordnede. Når vi sammenligner land, ser det ut til at påtalemyndigheten fungerer uavhengig der regjeringene ønsker at den skal få være nettopp det.

I Norge har vi betydelig statlig eierskap i selskaper som opererer i sektorer og land med høy korrupsjonsrisiko, inkludert Telenor, Kongsberg-gruppen, Yara og Statoil. Et svekket Økokrim betyr redusert risiko for at eventuell korrupsjon oppdages. Ingen må ta en pragmatisk holdning til risikoen for at vi kanskje beriker oss på andre lands vanstyre og korrupsjon. Heldigvis sier regjeringen at den er opptatt av antikorrupsjon i statlige selskaper.

Korrupsjon og fleksibel lovlighet er problemer vi aldri blir helt kvitt. Derfor trenger vi sterke statlige institusjoner som effektivt jobber mot at våre egne ordninger og vår egen praksis skal bli en del av problemet.

Tina Søreide, førsteamanuensis, Norges Handelshøyskole og Kalle Moene, professor ved Økonomisk institutt, Universitetet i Oslo

[Les hele avisen.](#)